

KİTAB-İ DEDE KORKUT'TAKİ 'TUTSAKLIK' DURUMU KARŞISINDA OĞUZ'UN TUTUMU

*

ÖZET

Var oldu u sürece Türk kültür terazisinin a ır kefesinde oturan Dede Korkut Hikâyeleri kültür ara tırıcıları tarafından çe itli yönleriyle incelenmi ve varılan neticeleri ile kültür hazinemize de erli katkılar sa lamı tır. Bu yazı ile hikâyelerin olay kurgusunun asıl ö elerinden birini meydana getiren O uz kahramanlarının kâfirler tarafından esir alınması, onlara yapılan muameleler ve esirli in toplumsal ya amda meydana getirdi i yankılar incelenme e çalı ılmı tır.

Anahtar Kelimeler: Kahraman, olay, tutsak, toplumsal tepki, ferdi tepki

CAPTIVITY IN DEDE KORKUT'S TALE AND OGHUZ'S REACTION

ABSTRACT

Dede Korkut's Tales, which is one of the most valuable literary production of Turkish culture, have been investigated by researchers and the conclusions of these researches enriched the cultural treasury of our nation. This paper focuses on the heroes of Oghuz who are the essential part of the plot. The imprisonment of the heroes, how they were treated under the captivity of the infidels, and the reflection of the imprisonment of the heroes in the social life are given in details.

Key Words: hero, plot, captivity, social reaction, individual reaction

Tutsak kelimesi günümüz Türk yazı dillerinde, esir (Türkiye), äsir (Azerbaycan), totkon (Ba kurt), tutkun (Kazak, Kırgız), äsir, tutkun (Özbek, Uygur), totkın (Tatar), yesir (Türkmen)¹ ekinde olup, sava ortamında ele geçen

*Qafqaz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ö retim Görevlisi, Bakü/Azerbaycan. sqayibov@qafqaz.edu.az; seyran1971@yahoo

¹ www.tdk.org.tr/lehceler

dü man² manasında olup, ahsi bir meseleden kaynaklanan alıkoyma olmayıp sava durumunda ki inin, belli bir dönem ve yahut ömürlük alınıp özgürlü üne son verilme hâlidir ki toplumsal bir olaydan kaynaklanması hasebiyle statü ve sonucu bakımından rehine (bir anlama, sözleme veya iste in yerine getirilmesini sağlamak için bir kimseyi ele geçirmek, tutmak)³ yahut mahkûmluk durumundan farklılık gösterir. Çünkü rehine yahut mahkûmluk toplumsal boyutlu olmayıp ferde yönelik bir davranı biçimidir.

Bilindi i üzere epik destandaki olaylar toplumsal niteliktedir ve özellikle Türk destan metinleri bu olaylar ve çözümünü için yapılan faaliyetler üzerine bina edilmiştir. Hadiselerin toplumsal olu u ise ortaya çıkardığı sonuç itibariyle ortak ya amı ciddi bir ekilde etkilemektedir.

Türk destan gelene inde Alıp Mana , Alıp Mem en, Alpamış, Alpamı , Köro lu, Manas vb. epik destanlarında görülen esirlik hadisesi destan kültürümüzün tekrarlanan bir motifi olarak Dede Korkut Destanları'nda daha sık bir ekilde geçmektedir ve gerçekten olayların anlatımında di er destanlara nazaran sanatsal bir dil kullanılmaktadır.

Belli ki Dede Korkut'taki hadiseler sava ortamının faal olarak ya andı ı bir dönemi ihata eder. Buna göre on iki boyunun onunun asıl temi bir sava hadisesidir. Bu ba lamda kitabeni, Muharrem Ergin'in ifadesiyle "mücadelelerin destanı" olarak nitelendirmek do ru bir yaklaşımdır. Destan boylarına konu olmu sava ların ekseriyetini ve destandaki olay kurgusunun yükseli trendini yurdun kuzey ve batısında ya ayan kâfirin O uz iline haince saldırısı, O uz kahramanları ile halkının esir alınarak kâfir iline götürülmesi (veya götürme te ebbüsü), O uza verilen maddi ve manevi zarar ve buna kar ı O uzun tertip etti i akınlar te kil eder.

² www.tdk.org.tr

³ www.tdk.org.tr

Kitabenin yedi boyundaki esas hadise esirlik kavramı etrafında olu mu , üç boyunda, Be il O lu Emre, Deli Domrul ve*@:n'UA/G@/UUG**1me as nd:v'EAUUG*E:o'1A/Q/G1/:y'QA1/@1Q:u'1

babası tarafından yaralanan Bo ac'ın ölmedi ini ve yaptıklarının ortaya çıkacağını anlayınca kâfir iline kaçmayı planlarlar. Onlar kâfire eli bo gidilmemesi gerekti ini düşünür ve sı inmanın aldatmaca olmadığını göstermek amacıyla hediye olarak bir kabile reisini tutsak olarak götürmeyi amaçlarlar. Böylece Dirse Han'ı kâfir iline götürme e karar veren kırk arkada ı onu yakalayıp ellerini balar, boynuna ip takıp ak etinden kan çıkana kadar dövdükten sonra Han yayan, kendileri ise at üzerinde kâfir iline yönelirler.

O uz kahramanlarının tutsaklığı ile baları di er altı boy;

Destanın Bamsı Beyre 'i anlatan boyundaki bezirgânların küçü ünün esirli i di nde O uz'dan tutsak alınan ki iler han yahut beyzadelerdir ki onların esir alınması kavminin esir alınmasına e de er sayılır. Bu dü ünce Dirse Han'ın dilinden onu kurtarmaya giden o lu Bo aç Han'a u ekilde aktarılır:

husus azgın kâfirin de O uzdan gelecek tepkiyi bildi indendir ki tutsa ını uzun süre, genellikle on altı yıl kadar, alıkoysa da öldürmeye cesaret edemez ve

⁸. O uz da esir alınan kahramanının kâfir tarafından öldürülemezce ini biliyor olsa gerek, çünkü o lunun ölüm haberini getiren Yalancı o lu Yaltacı 'a inanmayan Bay Püre, bezirgânlarını

Destanda O uzun ki iyi tutsaklıktan kurtarmak için iki çe it yöntem kullandı ı hakkında bilgiler bulunmaktadır: Bunlardan birincisi ve destan metninin sadece bir boyunda geçen ve göçebe kültür anlayı ı ile ba da mayan yöntemdir; esri para kar ılı nda kâfir elinden kurtarma çabası :

Allah Taala Azraile Deli Dumrul can yerine can bulsun, onun canı azat olsun diye söyler. Deli Dumrul önce gitti i babasından olumsuz cevap alınca annesine gider ve durumu ona arz eder. Bunun üzerine Dumrul'un anası:

der ve canını vermez Bu duygular kötü haber kar ısındaki annenin çırpını ndan ba ka bir ey olmasa gerek. Çünkü Türk epik destan metinlerinde benzer söylem ve çözüm yolu görülmemektedir.

⁸ Muharrem Ergin, age. s. 197.

⁹ Muharrem Ergin, age. s. 72.

¹⁰ Muharrem Ergin, age. s. 119.

Destanda ikincisi yöntem kâfirle savaarak tutsa ı kurtarma eylemidir ve her zaman için geçerlili ini koruyan bir taktiktir.

Ki iyi tutsaklıktan kurtarmak baba, o ul yahut karde in payına dü er ve mübarek bir gaza olarak telakki edilir. Kahramanlarda bu sava ı geç kalmadan ba latmak ve ilk ba ta di erlerinden yardım almamak dü üncesi egemendir:

11

Ama sava ın ilerleyen a amasında O uz yi itlerinin bir bir olay yerine yeti tiklerini görüyoruz.

Ki inin esir alındı ını ö renen erkek yahut kadın akrabası ahsi menfaatinden vazgeçerek her eyini bir tarafa bırakıp Türk insanına özgü vefa ve fedakârlık örne ini sergiler ve sadece onu kurtarmak için faaliyette bulunur:

U un Koca O lu Segrek Destanı'nda Segrek'i engelleyemeyen babası, Han Kazan'dan

¹² yani evlendirin belki vazgeçer deye bir ö üt alıyor, fakat Segrek gelin odasında yavuklusuna

, der ve tavladan çıkarıp eyerledi i koç atına binerek anne, baba yahut yavuklusunun yalvarı larına aldırılmaz ve sonunda onlardan hayır dua alarak kâfir iline yol alır. Giderken yavuklusuna,

¹³, der.

Salur Kazanın Evinin Ya malandı ı Boyda gördü ü rüya üzerine göçebe kültürünün kutsal bir töreni sayılan avı yarıda bırakan Han Kazan üç günlük yolu bir günde kat

¹¹ Muharrem Ergin, age. ss. 46-47.

¹² Muharrem Ergin, age. s. 182.

¹³ Muharrem Ergin, age. ss. 182-183.

ederek yurduna gelir ve yurdunu

¹⁴ görür. İlinin, ailesinin, insanının tutsak edildiğini çobandan öğrenen Han Kazan bir devlet baba kanı, bir baba, bir koca olarak tek başına kâfirle savaşmayı göze alır. Olu Uruz'un esir alındığı boyda da Han Kazan benzer şekilde olanüstü fedakârlıklar gösterir.

Bo aç Han destanında bu tarz durum karşısında fedakârlık onun kısmetine düşer ve onun davranışları olması gerektir ve her zaman için takdirle karşılanacaktır. Annesinden babasının tutsak alındığını öğrenen o ulardaki husumeti unutarak babasını kurtarmak için hainlerle savaşmaya gider:

¹⁵ Bir baba sadakat örneği Beyre'nin ölüm haberi üzerine onun çobanlarının her birine ra men Yalancı olu Yaltacı'nın davranışlarına karşı çıkmasıdır:

Çobanlar statü itibarıyla, yönetenlerden ceza alabilirler düşüncesine rağmen, riski göze alarak bu eylemi planlamışlardır.

¹⁴ Muharrem Ergin, age. s. 42.

¹⁵ Muharrem Ergin, age. ss. 33-34.

¹⁶ Muharrem Ergin, age. s. 76.

Destan metninde tutsaklıkla ba lı önemli hususlardan biri esirin ça da larının kâfir iline akın ederek ki iyi esirlikten kurtaramadıkları zaman durumu ikinci ku aktan, özellikle onların evlatlarından saklama çabalarıdır ki sebebi zannımca, onları korumak ve Han Kazan'ın ça da ı sayılan bir bahadırın bunu ba aramadı ı takdirde sonraki ku a ın ba arma ansının olamayaca ı inancından kaynaklanır. Yigenek'in destanında esir alınan Kazlık Koca'yı kurtarmak için kayını Emen kaleye altı kere akın eder, fakat ba arılı olamaz, daha sonra bu yönde giri imlerin olup olmadı ını bilmiyoruz ve ama o lu Yigenek'in on altı ya ına kadar bu olaydan habersiz oldu unu ö reniyoruz. Hatta onların bu konuda bilgilendirilmemesine özen gösterildi ini görüyoruz. Fakat elin a zı çuval de il ki büzesin, Segrek, Yi nek ve Uruz yakınlarının esir olu larını ba kalarından ö renirler:

Kazılık Koca O lu Yigenek Boyu'nda babasının esir olu undan habersiz olan Yigenek, beyler arasında övünürken Kara Göne O lu Budak ile uyu amaz:

¹⁷ Bu azarı i itince Yigenek'in yüre i oynar, kara ba rı sarsılır. Han Bayandırın divanına çıkıp babasını kurtarması için ona akın izni ve asker vermesini diler.

Benzer motif Küsek Bahadır, Kögüdey- Mergen destanı için geçerlidir: Küsek Bahadır destanındada destanın kahramanı Küsek çocuklarla oynarken yetim bir çocu un canını sıkar. Çok üzülür onu sırtına alıp evine götürür. Bu çocuk kendisini do urtan kocakarının çocu udur. Kocakarı, Kürsek'e her eyi anlatıp onun Kıpçak uru undan bahadır Babsak'ın o lu oldu unu ve çok gülcüyse babasının intikamını almasını söyler. Annesinin bunu itiraf etmesi için çocu a bir yol ö retir.

Yemile kadın o luna Babsak"ın o lu oldu unu itiraf eder. Küksek dedesi Uruz Han'ın yanına gider. Ondan babasının öcünü almak için asker ister.

¹⁷ Muharrem Ergin, age. s. 143.

Kögüdey- Mergen destanındada destan kahramanı anne ve babasının esaret altında bulduklarını ya lı bir kadından ö renir.¹⁸

Aynı durum Segrek için de geçerlidir. Bir gün, E rek'in de esir olu u karde i Segrek'in ba ına kakınc olur: Kavga eden iki öksüz çocu u ayırmak maksadıyla her birine bir tokat vurunca çocuklardan birinin:

¹⁹, sözü üzerine eve dönen Segrek bir yol ile gerçekleri ö renir ve annesine bu güne kadar karde sizli in verdmı oldu u sıkıntıyı öyle anlatır:

Segrek karde ini kurtarmaya gidece ini söyleyince, anne ve babası yanlı haberdır, gitme o ul derler. Fakat Segre 'in de durum kar ısındaki tavrı Han Kazanla aynıdır:

²¹, der.

Salur Kazan esir alındı ı boy'da da babasının esir olu undan habersiz kalan bir o ulla karı ı kar ıyayız:

¹⁸ Özkül Çobano lu, age. s. 386, s. 407, s. 408.

¹⁹ Muharrem Ergin, age. s. 179.

²⁰ Muharrem Ergin, age. ss. 181-182.

²¹ Muharrem Ergin, age. s. 182.

Böylece Han Kazan üzerinde baskı kuran anne onun yorgun argın olarak avdan (kâfirle sava tı ından habersizdir) dönmesine bakmayarak geri çevirir. Destanın daha sonraki sahnesinden Burla Hatun'un kara kılıcını ku anıp kara aygırına binerek kırk ince belli kızı da yanına alarak sava a gitti ini görüyoruz.

Tarzın ikinci örne ini Dirse Han'ın hanımı te kil eder. Destan metninin ilk sahnesinden kuvvetli bir inanca sahip oldu unu ö reniyoruz. Kocasına yardım eden, fikirleriyle onu yönlendiren bir kadındır. O lunun yaralı olarak buldu u sırada dahi inanç ve akli salimli ini kaybetmez. Kocasının hain arkada ları tarafından esir alındı ını bizzat duyar ve zaman kaybetmeden o luna ko up ondan aradaki kırgınlı ı unutarak babasını kurtarmasını ister.

Destandaki ikinci tip kadınlar durumun vermi oldu u sıkıntıya ra men acısını içine gömen, genellikle koruyucu pozisyonda olan ve ya itibariyle genç sayılabilecek annelerdir. Salur Kazan Esir Olup O lu Uruz'un Çıkardı ı Boy'da Burla Hatun ile U un Koca O lu Segrek Boy'unda Segrek'in annesi bu tip kadınlardır. Birer anne olarak tutsak alınmı kocası yahut o lu hakkındaki bilgileri on altı yıl boyunca saklar, evlatlarının esiri kurtarmak için dü man iline sefer edece ini bildi inde bu yolu tercih ederler. Bundandır ki hem Uruz, hem de Seyrek gerçe i ö renince sorumlu olarak anasını görür ve ilk tepkiyi ona gösterirler.

²⁵ Muharrem Ergin, age. s. 101.

Z

diyen Segrek gibi Uruz da annesine çıkı ır:

Destandaki üçüncü tip kadınlar tutsaklık haberi karısında di erleri gibi geleneksel tepkiyi ortaya koyan, fakat bu durumu atlatamayıp zamanla bu acıyı psikolojik bir bunalım konumuna getiren, toplumdan soyutlanıp içe kapanık bir hayat tarzı seçenlerdir. Bunlar henüz kızlık dönemini yaayanlardır. Tipin karakteristik özelliğini Kam Püre'nin O lu Bamsı Beyrek Boyu'nda Be re 'in kız karde leri ile ni anlısı Banı Çiçek örneğinde görüyoruz. Be re 'in tutsaklık haberini ö renen aile fertleri tepkilerini öyle dile getirirler:

²⁶ Muharrem Ergin, age. s. 181.

²⁷ Muharrem Ergin, age. s. 198.

Metnin ileriki safhalarında destan anlatıcısından Be re in ailesi hakkında bilgi alamıyoruz. Fakat murada maksuda ermesin Yalancı o lu Yaltacuk'un getirdi i haber, Beyrek'in ailesinde hâlen on altı yıllık acının tazeli ini korudu undan, hâlen bir özlem, bir bekleyi içerisinde olundu undan haber vermektedir. Be re 'in tutsaklıktan kaçarak ailesinin yanına dönü ü ile karde lerinin ve ni anlısının çektikleri sıkıntılar ve ruh hâllerinden haberdar oluyoruz:

²⁸ Muharrem Ergin, age. s. 70.

Kopuz e li inde sorulan bu soru kar ısında küçük kızın verdi i cevap oldukça manidardır ve Be rek sonrası ailenin durumunu özetler niteliktedir. Be re 'in yoklu u ile kendine müzi i yasaklayan, evden dı arı çıkmayan, ata binmeyen, e lenceden uzak yaşlı bir aile ferdiyle kar ı kar ıyayız:

²⁹ Muharrem Ergin, age. s. 77.

Benzer ruh hâli Be re 'in di er karde inde de görülmektedir:

Dü ün yerine ula an Beyrekle Banu Çiçe 'in arasında geçen diyalog Banu Çiçe 'in aynı ruh hâline sahip oldu unu göstermektedir:

Bahadırların tutsaklık edili inden ilk olarak haberdar olanlar genellikle tutsa ın yolda larıdır. O uz yi itleri ço u

³⁰ Muharrem Ergin, age. s. 77–78.

³¹ Muharrem Ergin, age. s. 80.

³² Muharrem Ergin, age. s. 86.

zaman arkadaşları ile beraber yahut onlar ehit edildikten sonra tutsak alınırlar. Boylarda esasen alpların kırk ki ilik arkadaş gurubundan bahsedilmektedir.³³ Fakat Dede Korkut metninde bazen bu sayılarda bir karı ıklı ın oldu u gözlemlenmektedir.

Bamsı Beyrek Boyu'nda yedi yüz ki ilik bir ordu ile gelin odasında oturan Be re 'e saldıran kâfirleri ilk önce Be re 'in naibi kar ılar. O, kılıcını sıyrarak eline alır ve benim ba ım Beyre 'in ba ına kurban olsun der ve ehit dü er. Bundan sonra Beyrek ve otuz dokuz yi idi esir alınır.

Kazan Bey'in O lu Uruz Bey'in Esir Oldu u Boy'da, babasını dinlemeyen Uruz kırk yi idi ile kâfirin bir tarafına dalar. Sa lı sollu kâfiri da ıtır. Azgın dinli kâfir olanlardan bunar. Kâfirler ok alanına giren Uruz'un büyük cins atını kovalayıp yıkarlar ve Uruz'un üzerine ü ü ürler. Bunun üzerine Uruz'un kırk yi idi attan inerek kılıç sıyrıp çok sava ır ve ehit olurlar. Uruz'u üzerine dü en kâfirler onu yakalayıp ak ellerini ba lar, kır urganı ak boynuna takıp yüzü üstüne atarak sürüklerler. Ak etinden kan çıkıncaya kadar döverler. Baba diye a latırlar, ana diye ba ırtırlar. Eli

Ama des al@/GA@Qq@@AaiÜqAÜ/*UÜı@/GA@Q

ça ır ı üzerine

35

denilmektedir. Yine aynı boyun sonuna do ru

³⁶, ifadelerinde Be re 'in kırk arkada ı ile tutsak edildi ini anlıyoruz. Aynı paragrafın devamında

³⁷ ekindeki ifade ile yeni bir karı ıklık meydana gelmektedir. Zannımca Beyrek boyunda esir arkada sayısı otuz dokuz olacaktır ve Be re 'in söylemi oldu u sayı hakikate uygundur. Otuz dokuz esir alınan ki i bir de ehit edilen naibi, kırk ki i eder ki bu sözlü metinlerde rastlanan geleneksel kırk sayısı olsa gerek.³⁸ Kırk rakamı erkek kahramanın arkada larının sayısını göstermekle beraber destanın kadın kahramanlarının arkada larının sayısını da kırk ince belli kız ekinde göstermektedir.

Salur Kazanın Evinin Ya malandı ı Boy'da

³⁹ cümlesi alınan esir sayısının üç yüz oldu unu bildirir. Tutsaklar arasında özellikle Uruz ve kırk ki ilik arkada gurubunun olmasını kâfir

yahut Karaca Çoban

özellikle belirtir.

U sayıyı özellikle ifade edilmesinin anlamı O uz için utanacak bir duruma, kafir için ise bir ba arının simgesi olmasına i arettir.

Destanın di er iki boyunda U un Koca O lu Segrek Destanı'nda E re 'in üç yüz Salur Kazan Esir Olup O lu Uruz'un Çıkardı ı Boyda Kazan'ın yirmi be arkada ının ehit edildi i hakkında kesin rakamlar verilmektedir.

³⁵ Muharrem Ergin, age. s. 73.

³⁶ Muharrem Ergin, age. s. 89.

³⁷ Muharrem Ergin, age. s. 89.

³⁸ Özkul Çobano lu, age. s. 105.

³⁹ Muharrem Ergin, age. s. 45.

Salur Kazan Esir Olup O lu Uruz'un Çıkardı ı Boyda
Han Kazan'ın yirmi be beyi kâfirle çatı manın yersiz
oldu unu bilir, fakat toplumun kınamasından korkarak
sava a girip ehit olurlar:

Alıp Mana Destanı nda da altı aylık uykuya dalan
kahraman Ak Kaan tarafından doksan kulaç derinli inde bir
çukura atıldı ını, dokuz ay sonra uyanıp etrafına baktı ında
kol ve ayaklarında dokuz kat zincirler vuruldu unu
kuyudan kendi ba ına kurtulmasına imkân olmadı ını
görür.⁴¹

Kazılık Koca O lu Yigenek Destanı'nda Bayındır
Han'ın vezir Kazlık Koca'nın yi itleri kâfiri yenemeyeceklerini
anlayınca sava meydanından kaçarlardı:

⁴⁰ Muharrem Ergin, age. s. 192.

⁴¹ Özkul Çobano lu, age. 396.

Boylarda dikkati çeken önemli hususlardan biri de hem O uzun hem de kâfirin esirlere karşı göstermiş oldukları tavırlardır. O uzun kâfirden yakalamış olduğu esirlere karşı tutumu hakkında herhangi bir malumata rastlayamıyoruz. Sadece Begil O lu Emre'nin Destanı'nda Emre'nin kâfirin kızını gelinini esir ettiğine dair bir bilgi yer almaktadır. Destanın sekizinci boyunda, Basat'ın Tepegözü Öldürdü ü Boyda, O uzun ilibaşına musallat olan Tepegöz belasından kurtulmak için son çare olarak ona günlük yemek için iki adam ve beş yüz koyunu vermeyi kabul eder. Her ev sıra ile o lunun birini Tepegöze verir. Kapak Kan adlı birisi de iki o lundan birini verir, sıra öbür o luna gelmiştir. Durum üzerine, anası feryat etmeye başlar. Bu sırada Basat çıkmış olduğu akından dönmektedir. Kapak Kan'ın karısı, o lunun yerine bir tutsak verilmesi için Basat'a gider. Ona Tepegözün yaptıklarını anlatır ve o lunun yerine Tepegöze verilmek üzere bir tutsak alır. Bu mitolojik unsurlarla zengin boydan başka, Emre'nin destanı dâhil, diğer boylar hiç birisinde O uzun tutsaklara karşı sergilemiş oldukları davranış hakkında malumat yok.

O uzlara rağmen kâfirler esir aldıkları Türklere karşı son derece acımasızlar. Zikredilen boyların hepsinde tutsaklara çeşitli kenceler verilmekte, sergilenen tavırlarla onları küçük düşürmektedirler.

Boylardaki en acıklı sahneler Salur Kazanın Evinin Ya malandı ü Boy'da karşımıza çıkıyor. Diğer boylarda bir kişinin esirliğin konusu edildiği hâlde, burada O uzun ilinin tamamının tutsaklığından bahsedilir:

Kazan Han liderliğindeki O uzun kahramanları Ala Da 'a ava giderler. Casus, kâfirler azgını öklü Melik'e durumu haber verir. öklü Melik

ile O uzun iline hücum ederek Kazan Han'ın

⁴² Muharrem Ergin, age. s. 144.

ota larını yıkar, tavla tavla koç atlarını biner, katar katar kızıl develerini yedekler, hazinesini ya malayıp Kazan Han'ın annesini, hanımı Burla Hatun'u kırk ince bel kız ile, o lu Uruz'u ve kırk yi idini esir alır, yi itlerini ehit edip yurduna döner. Metinden anla ıldı ı kadarıyla Kazan'ın ailesi ve halkı esir alındı ı ilk andan itibaren acımasızca zulme tabii tutulurlar. Karaca Çoban onunla söyle en Han Kazan'a durumu öyle açıklar:

Yine aynı boyun ileriki safhalarında kâfirin Kazan Han'ın hanımına yönelik haince planı ve bunu gerçekle tirmek için o lu Uruz'a yaptı ı baskı ve azaplara tanık oluyoruz:

Burla Hatun'un, dolayısıyla Han Kazan'ın namusunu kurtarmak için esir alınan her kes seferber olur. Fakat ökli Melik kararında katıdır ve durumu lehine çevirmek için acımasız bir plan dü ünür, adım adım onu uygulamaya yönelir.

⁴³ Muharrem Ergin, age. s. 45.

⁴⁴ Muharrem Ergin, age. s. 47.

Kâfirin planını öğrenen Uruz'un annesine söyledi i sözler çok önemlidir:

46

Aynı boyda kâfir esir alınan Kazan'ın ya lı annesi için de haince planlar tasarlamaktadır: İni kurtarmak için giden Han Kazan kâfirle çıkacak sava tan annesinin zarar görmesini istemez ve ökli Melik'e öyle der:

47

Altay destanlarından olan Er Samır destanında da, Er Samır avda iken bo kalan tahtı fırsat bilen Erlik adlı kötü ka anın adamları karısını kaçırmı lardır.⁴⁸ Er Samır da aynen Han Kazan gibi haber üzerine avını yarıda bırakıp atına atladı ı gibi dörtnala yurduna döner

Di er boylarda da kâfirin O uzdan aldı ı tutsaklara göstermi oldu u muamele ekli buna benzerdir:

Bazı boylarda kâfir esir aldı ı ki iyi yüz üstü atıp kendi kalesine kadar sürükledi i görülür.

⁴⁷ Muharrem Ergin, age. ss. 51-52.

⁴⁸ Özkul Çobano lu age. s. 408.

Destanın önemli mesajlarından biri olay kar ısında toplumun bütün ferlerinin kenetlendi i, istisnasız herkesin kahramanın tutsaklıktan kurtarılması için bir çaba gösterdi i yöndedir. Özellikle kahramanın erkek yahut kadın akrabaları bu do rultuda ciddi bir çalı ma içerisine girer ve sonuç itibariyle e siz bir sadakat ve fedakârlık örne i

Taranan ve Yararlanılan Kaynaklar:

AÇA Mehmet, Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşım ve Alp Kavramı Üzerinde Bazı Yeni Yaklaşımların Denemeleri, Millî Folklor, 6 (48), Kış 2000, s. 5-17.

ÇEMERDOĞAN Emel, Türk Destanları, İstanbul, 1977.

ERGEN M. Muharrem, Türk Destanları, Atatürk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, C.I

ERGEN M. Muharrem, Türk Destanları, (sad.) 17. baskı, Bozdağ Yayınları, İstanbul 1995

GÜNAY Umay, "Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili-I", Türk Kültürü Araştırmaları, 1988, C.26/1, ss. 39-55.

HACİYEV Asif, Kitabi Dede Korkut'ta Epik Norma ve İnsan Taleyi Türk Halklarının Edebi Geçmişine: Türk Destanları Sempozyumu, Qafqaz Üniversitesi Bakü/Azerbaycan Mayıs 2004, ss. 170-173.

HALILOĞLU Penah: Türk Destanları, İstanbul Abidesi. Bakü 1993.

KALKI İM M. Muhsin, Dede Korkut Kitabı'nda Aile Kültürü Türk Halklarının Edebi Geçmişine: Türk Destanları Sempozyumu, Qafqaz Üniversitesi Bakü/Azerbaycan Mayıs 2004, ss. 101-108

O UZ Öcal, Eski Türk Destanlarında Olay ve Metin Sorunu , Türk Halklarının Edebi Geçmi i: Türk Destanları Sempozyumu, Qafqaz Üniversitesi Bakü/Azerbaycan Mayıs 2004, ss.24-26.

ÖZKUL Çobano lu, ,
Akça Yayınları, Ankara 2003